

PITEȘTI - ISLAND OF ABSOLUTE HORROR IN THE INTERNATIONAL GULAG

PITEȘTI - ÎLE DE L'HORREUR ABSOLUE DANS LE GOULAG INTERNATIONAL

PITEȘTI – INSULĂ A ORORII ABSOLUTE ÎN GULAGUL INTERNAȚIONAL

„ Omul se naște ca să sufere, după cum scânteia se naște ca să zboare” – textul biblic

Codruța – Flavia TULVAN
Universitatea din Oradea
codrutatulvan7@yahoo.com

Abstract

The author of this article presents literary visions of post-war political detention in the famous Pitesti Phenomenon, written by Virgil Ierunca. Like the other writings mentioned in this article, this text opened the eyes of the West, and not only, about the horrors of the Roumanian gulag, and especially, of Pitesti. The central idea is to highlight the way in which suffering can convert the human being, the awareness that infallibility does not exist and that within the human being lies the Good. It also includes the description of the new man concept, as imagined by the communists and the techniques by which they have transformed themselves into sub-human beings.

Résumé

L'auteur de cet article présente des visions littéraires de la détention politique d'après-guerre dans la célèbre Phénomène Pitesti, écrit par Virgil Ierunca. Comme les autres écrits mentionnés dans cet article, ce texte a ouvert les yeux de l'Occident et pas seulement les horreurs du goulag roumain, et surtout de Pitesti. L'idée centrale est de mettre en évidence la manière dont la souffrance peut convertir l'être humain, la conscience que l'infailibilité n'existe pas et que le bien appartient à l'être humain. Il inclut aussi la description du concept du Nouvel Homme tel qu'imaginé par les communistes et les techniques par lesquelles ils se sont transformés en êtres sous-humains.

Rezumat

Autoarea acestui articol prezintă viziuni literare asupra detenției politice postbelice creionate în celebra operă Fenomenul Pitești, scrisă de Virgil Ierunca. Asemenea altor scrieri, menționate în articol, acest text a deschis ochii Occidentului și nu numai, asupra ororilor petrecute în gulagul românesc și, mai ales, la Pitești. Ideea centrală este evidențierea modului în care suferința poate converti ființa umană, conștientizarea faptului că infailibilitatea nu există și că înlăuntrul ființei umane sălășluiește Binele. De asemenea, este cuprinsă și descrierea conceptului de Om Nou, așa cum și l-au imaginat comuniștii și tehnicile prin care au transformat înșii în ființe subumane.

Key words: *Pitești Phenomenon, detention literature, metanoia, Virgil Ierunca*

Mots clé: *Phénomène de Pitești, littérature sur la détention, metanoia, Virgil Ierunca*

Cuvinte cheie: *Fenomenul Pitești, literatura detenției, metanoia, Virgil Ierunca*

Literatura detenției politice și despre totalitarism ne înfățișează nouă astăzi pericolul reîncarnării demonismului, experienței criminale de anulare a ființei morale, a conștiinței și abia apoi a trupului.

Avatarul postbelic al demonismului

Pentru a înțelege gulagul, noi, produsul democrației mai mult de jure, trebuie să ne transpunem cultural în epoca regimurilor totalitariste, când conceptele de voința poporului, libertate, credință, adevăr erau anulate și cea mai mică încercare de a le reafirma însemna condamnarea la moarte prin suferință.

Fără greș că noi stabilim astăzi din memorialistica scrisă după 1989 că agonia descoperă adevăratul om, este o pârghie prin care se ajunge la bucuria lăuntrică, miezul vieții, desăvârșire. Ne arată nouă acest traseu, mari oameni ai rezistenței la totalitarism cum au fost N. Steinhardt, Dumitru Stăniloae, Bartolomeu Anania, Vasile Voiculescu, Aleksandr Soljenițin și alții. Prin activitatea lor scriitoricească, prin apelul la memorie, prin memorie involuntară, toți au vrut să arate lumii, mai ales celei occidentale, elucubrantul arhipelag și dezolanta condiție a stigmatizatului moral, politic și civil, respectiv dușmanul poporului. Desigur, prin experiența lor carcerală, au coborât asemenea unor scafandri în lumea de jos a durerii, martirajului, care o dată dezvăluită, permite o ridicare a sufletului spre înălțimi nebănuite.

Blestem sau izbăvire

Înainte, însă, trebuie să ne oprim la a ne clarifica experimentul gulagului și planul regimurilor totalitare, proiecte maniacale de exterminare a omului prin munca absurdă, forțată, de distrugere. Au supraviețuit acestui proiect dușmanii poporului care-au căutat resurse interioare de a lupta și de a face lumii cunoscut universul sovietic și degenerarea acestuia.

E interesant de urmărit tema libertății, în aceste scrieri, întrucât majoritatea memorialiștilor au scris despre aceasta, sigur despre o independență a spiritului, a conștiinței. Cei care au pierdut totul în această societate, meditează și luptă pentru câștigarea sufletului. Fără doar și poate, cei aflați în libertate se considerau mai constrânși, mai supravegheați și controlați decât cei încarcerați. Detenția a fost deci și o izbăvire, o oportunitate de a percepe lumea altfel. Paradoxal cei muți, închiși, sihăstriți forțat, erau cei mai liberi în acest cerc îngust.

Scriitorul și exponentul exilului românesc din Franța, Virgil Ierunca, a creat pagini înfiorătoare prin care se confirmă tortura morală și fizică la care au fost supuși românii și, nu numai, în veacul trecut. Cartea sa, *Fenomenul Pitești*, este un fragment de istorie și prezintă ceea ce el a făcut cunoscut lumii prin postul *Europa Liberă* și anume o „insulă” din geografia gulagului comunist, închisoarea Pitești. Aici, între 1949 și 1952, Securitatea românească a derulat un experiment de spălare a creierelor prin tortură psihică și fizică. Metoda aplicată a fost inedită, unică în Europa. Interesantă este partea a doua a cărții, unde autorul compară totuși calvarul deținuților de la Pitești cu cei din închisorile politice chineze, iar analogia este permisă de publicarea a două cărți memorialistice *Sinuciderea entuziastă* a lui Dries Van Coillie și *Prisonier de Mao*, scrisă de Jean Pasqualini. Virgil Ierunca menționează clar faptul că metodele chineze nu au putut să influențeze românii, întrucât la vremea respectivă noi nu-l descoperiserăm încă pe Mao, politica și tehnicile sale de reeducare. Singurul model după care noi ne-am dezvoltat regimul totalitar în anii '50 a fost cel sovietic, stalinist, deci nu se explică încă, astăzi, similitudinile dintre cele două proiecte demonice, de suprimare, desființare a personalității umane.

Avatarurile demonului sunt multiple. Demonul s-a reîncarnat în persoana generalului Nikolski, deținutul Eugen Țurcanu, locotenentul politic Marina și alții pentru care schingiuirea, blasfemia, turnătorii erau adevărată hrană sufletească. Pentru tinerii de azi e foarte greu să înțeleagă cum un om putea tortura alt om, doar pentru că aparținea unei anumite clase sociale sau pentru că reprezenta o anumită gândire, ideologie, fel de a fi. Trebuie să combatem amnezia, care tănuiește oroarea absolută ce s-a petrecut nu tocmai de multă vreme. Totalitarismul modern a impus o abjecție la dimensiuni mirabile până atunci și reparația lui Satan întruchipat sub chipul tiranului ne

spionează din obscuritate și nu ne prilejuiește să ignorăm aprecierea și răsfoirea literaturii disidente, mai cu seamă, din care se zărește adevărul, istoria cu metehnele ei. Memorialistica postdecembristă, similară literaturii disidente, s-a scris cu eforturi considerabile, pornind de la apelul dureros la memorie, până la adunarea unor mărturii care să recompună universul terifiant al gulagului.

Exordiu despre omul nou

S-a adresat o chestiune legitimă și anume care-a fost rațiunea alegerii închisorii Pitești ca spațiu pentru noua încercare de convertire ideologică a individului, iar Virgil Ierunca lămurește că răspunsul se află în amplasarea carcerii, la ieșirea din oraș, departe de urechile orașenilor, de curiozitatea și posibilele lor intervenții. Sigur că și alte lagăre și închisori politice se remarcă prin această condiție absolut indispensabilă, izolarea deținuților, un pas important în lupta Securității de exterminare sau de reeducare a acestora prin tortură. Gradul de izolare a fost discutabil. Trebuie cu toate acestea să facem o paralelă între izolarea forțată a deținutului și asumarea izolării, care de asemenea presupune supliciu pentru om. Închisoarea este un spațiu care dincolo de agonie implică și asumarea unei situații-limită și a reculegerii. Bătăia, umilirea, spaima, frigul, foamea, coborârea în beci reprezintă până la urmă o descindere în infern, așa cum a perceput-o și Dostoievski și cum a reflectat-o în nuvela sa *Însemnări din subterană* și în romanul *Frații Karamazov*. Acest romancier sacru al literaturii ruse nu a fost un apologetic al suferinței la modul general, ci a relevat prin instanțele sale narrative o suferință care dă roade, care-l apropie pe om de Dumnezeu. Această nouă condiție a individului îi permite să mediteze la propriul destin, la desăvârșire și la rostul nostru ca pământeni. Literatura detenției ne ilustrează astfel de experiențe mistice care i-a relevat omului o altă față a lumii și l-au salvat de la degradare. Astfel, mediul recluziunii, așa cum reiese din literatură, ne dezvăluie oamenii vechi, redutabili în convingeri, temerari, spirituali, de caracter și voință puternică și ființe noi, labili psihic, oportuniști, incapabili să înțeleagă rostul suferinței pentru îmbunătățirea noastră lumească. Din prima categorie au făcut parte de pildă, scriitorii români Ion Ioanid, Alexandr Soljenițin și Nicolae Steinhardt, iar lichelele au fost suficienți, unul semnalat anterior, de o căinoșenie, malițiozitate proverbială, Eugen Țurcanu. Analizând paginile *Jurnalului fericirii*, trăim sentimente nedefinite legate de mediul insalubru, degradant în care este coborât insul și izbucnirea unor trăiri și revelații spirituale semnificative. Aici, în temniță, are loc o renaștere, o eliberare spirituală, care îl determină pe muritor să lupte cu propria condiție, să îndure ciomăgeala, izolarea, nevoile trupești, pentru că a descoperit o hrană sufletească. Nicolae Steinhardt intră pe porțile penitenciarului în condiția celui hotărât să aperse adevărul până la sacrificiu și descoperă adevărul celor spuse de Camus că „vine mereu în istorie o clipă când cei care afirmă că doi plus doi fac patru sunt pedepsiți cu moartea” (STEINHARDT, 1992, 20). Tatăl său îi prezice însă: „vei avea zilele foarte grele. Dar nopțile le vei avea liniștite”(STEINHARDT, 1992, 23-24). Libertatea întrezărită de tatăl său e doar parte din ce va urma, doar că luciditatea, simțul răspunderii tatălui, conștiința acestuia prefigurează traseul excepționalului său fiu. Virtuți precum judecata sănătoasă, voința, puterea de sacrificiu sunt un scut al scriitorului în tenebrele beciurilor. De aici, acesta răsare în postura fericitului, iluminatului, încreștinatului, celui căruia Dumnezeu i s-a arătat și astfel, a pătruns totalitatea semnificațiilor vieții.

Metanoia sau convertirea spirituală a omului este strâns legată și de latura sa moral-psihologică, de comportamentul său, de căutările sale vremelnice. Constatăm cu entuziasm să descoperim în monahul de la Rohia un dornic, însetat de cunoaștere, un spirit deschis spre înțelegere, răbdare, iubire, veselie și echilibru, lipsit de nimicnicie, habotnicie, sărăcie cu duhul. Și-a asumat condiția fericitilor prigonii pentru dreptate, dar a înțeles așa cum arată în volumul său de predici că omul trebuie să lupte pentru mai mult decât pentru corectitudine, pentru dragoste: „creștinismul reprezintă o trecere de la dreptate la dragoste...întregul Vechi Legământ ni se descoperă axat pe ideea dreptății, iar cel Nou pe al dragostei și smereniei”(STEINHARDT, 1991, 526). Astfel, în cel privește pe viitorul călugăr, se eliberează din închisoare ca un om nou, nu după prototipul comunist însă, ci după cel cu adevărat real, divin.

Poate, în acest sens nu este greșit dacă asemănăm spațiul ocluziunii carcerale cu cel al pustniciei asumate de oamenii lui Dumnezeu, care văd prin retragerea din lume și nevoie o cale de autocunoaștere și descoperire a divinității. Suferința impusă, martirajul, precum și cea benevolă contribuie la trezvie, luptă a omului cu sine, înfrânare, cunoaștere și isihie.

Nu putem în această privință să nu-l amintim pe Vasile Voiculescu, despre care știm că moartea iubitei și partenerei sale de viață îi schimbă dramatic destinul. Astfel, începe o viață de schimnic, renunțând la mâncarea obișnuită, refuzând carnea și pregătindu-și el însuși mâncăruri ușoare, consumând fructe și lactate. Nu se mai tunde și renunță la a-și mai face foc, astupându-și soba cu cărți. Îl bate gândul să se călugărească, însă la insistențele familie abandonează acest gând și se dedică meditației și scrisului. Așa cum povestește Mitropolitul Valeriu în cartea sa *Rotonda plopilor aprinși. De dincolo de ape*, scriitorul se apropie de o grupare de intelectuali din elita românească formată la Mănăstirea Antim, care a purtat numele de Rugul Aprins. Mănăstirea aceasta este locul care i-a servit de adăpost și lui Valeriu Anania, în vreme de restriște, dar Voiculescu trăia mai ales o suferință interioară ce-l măcina, pentru că în sufletul și conștiința lui Maria dăinuia, vie, aproape, fapt pentru care se apropie tot mai mult de Dumnezeu, simte credința tot mai acut, reușește să practice isihia sau rugăciunea inimii, fapt ce nu l-au trăit mulți. Mitropolitul acesta afirmă: „Eu, de pildă, nu am fost niciodată un inițiat al isihiei, dar Voiculescu era. El nu numai că o căutase dar a și dobândit-o, nu era un teoretician, ci un practicant, fapt pentru care vorbea atât de puțin despre experiențele lui launtrice”(Anania, 2009, 203). Aceste trăiri spirituale au germinat în dragostea acestuia față de Dumnezeu, sădită din copilărie de mama sa și cea față de soție, căpătând expresie artistică în poezia religioasă scrisă în această perioadă și în cea de dragoste închinată singurei femei pe care a iubit-o. În această poezie de dragoste el reia dialogul început în anii tinereții și-și mărturisește sentimentele nemuritoare față de cea prin care l-a binecuvântat universul în sonetul: „Rostesc numele tău: Închis, fără de moarte, doar într-un singur vers,/M-a sărutat pe gură întregul univers”(VOICULESCU, 1964, 30). Până să o reîntâlnească într-o lume fără durere, scriitorul va trece prin iadul concentraționar comunist alături de Radu Gyr, Dumitru Stăniloae, Mitropolitul Bartolomeu și alții, fiind deținut, maltrat, casa fiindu-i percheziționată, cărțile și obiectele de artă risipite, înstrăinate. Deși după moartea Mariei și-a asumat o existență ascetică, Voiculescu suportă cu greu frigul, foamea, bătăile, lipsa asistenței medicale, dușurile reci din închisoare. A fost insultat la o vârstă ce trebuia prețuită și onorată, la 74 de ani, după o viață în care s-a dedicat în totalitate oamenilor și alinării vicisitudinilor sufletești, iar după patru ani, fiind eliberat, își trăiește ultimul an din viață foarte bolnav. În 1963 moare și lasă literaturii noastre o operă impresionantă, care a fost creată sub imboldul iubirii totale față de Dumnezeu și față de unica femeie din viața lui, Maria Mitterescu. Malefică a fost procedura comuniștilor de a trece prin acel iad tinereții, copiii plâpânzii în convingerile lor. Sigur că tortura imaginată ar fi fost cu greu îndurată și de psihicul viguros, călit. Deținuții au fost tineri încă studenți, mai ales legionari, dar și membri ai partidelor istorice. Aici, deținutul nu are sorți de izbândă, sunt două variante: martirajul sau reeducarea. Pașii imaginați de mintea iscoditoare, isteasă și deopotrivă delirantă a lui Țurcanu, pentru că acesta sigur prezenta o reală patologie mintală, au condus la decizia insului de el însuși, de trecut, de familie, de suflet, de credințele sale.

Mediul carceral are tipicul său, bătăi au îndurat toți deținuții, dar la Pitești a triumfat sadismul, dezlănțuirea satanică zi și noapte, fără întreruperi, supravegherea permanentă, analiza manifestărilor, comportamentelor. Victimele devenite călăi au suferit practic o sinucidere a personalității, a luminii din om, lăsând-l pe acesta pradă întunericului, posedării demonice. Observăm din aceste testimonii ale scriitorului aceeași veșnică încercare a forțelor totalitariste de a născoci omul de masă fără opinie, suflet, credință, personalitate. Istoria și posteritatea nu percep aceste victime-călăi culpabilii în adevăratul sens, nu dacă se străduiesc pentru a opina și a descifra cu adevărat evenimentele petrecute. Suntem datori să cunoaștem declanșatori netăgăduiți ai acestei abjecții, pe comandanții, anchetatorii, gardienii, schingiuitorii...din insula morții, Pitești.

Bibliografie

Anania, Valeriu, *Rotonda plopilor aprinși. De dincolo de ape*, Editura Polirom, București, 2009

Ierunca, Virgil, *Fenomenul Pitești*, Editura Humanitas, București, 1990

Măduța, Sabina, *Vasile Voiculescu, scriitorul martir și Rugul aprins*, Editura Florile Dalbe, Chișinău, 2001

Steinhardt, Nicolae., *Jurnalul fericirii*, Editura Dacia, Cluj, 1992

<http://www.crisana.ro/stiri/restituiri-24/despre-cornelia-filipescu-si-ion-pillat-o-biruin-a-a-iubirii-in-gulagul-romanesc-1330.html>

<http://www.formula-as.ro/2015/1182/societate-37/vasile-voiculescu-pe-urmele-unui-sfant-al-vietii-19691>

http://usrbacau.ro/wp-content/uploads/2016/03/Nr.3-martie-2016_Layout-1.pdf

